

"מפרי הארץ"

"פרשת בהעלותך"

"מאד מאד הוא שפך רוזן"

"וְהָאֵשׁ בַּשָּׂדֶה עָנָו עָנָו מְאֹד מִכָּל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר עַל-פְּנֵי הָאֲדָמָה"

רמב"ן: וטעם והאיש משה ענו מאד - להגיד כי השם קנא לו בעבור ענותנותו, כי הוא לא יענה על ריב לעולם אף אם ידע. ור"א מפרש ואמר כי הוא לא היה מבקש גדולה על שום אדם, ולא יתגאה במעלתו כלל אף כי על אחיו, והם חוטאים שמדברים עליו חנם. אבל בספרי (בהעלתך ק) רבי נתן אומר אף בפניו של משה דברו בו שנאמר וישמע ה' והאיש משה ענו מאד, אלא שכבש משה על הדבר. יזכיר ענותנותו **סבבל ולא ענם, והשם קנא לו.**

דעת זקנים: והאיש משה ענו מאד. מגיד לך הכתוב שלא מחמת גאוה לקחה אלא היתה סיבה ומזל וגם בזה היה עניו שלא היה תובע עלבונו עד שבא הקדוש ברוך הוא ותבעו. **ענו כתיב חסר יו"ד לומר שהוא עניו בכל אבריו כי כשתכתוב אותיות של ענו בקריאתן עי"ן נו"ן וא"ו תמצא שהוא עולה רמ"ח אברים.**

פירוש הרא"ש: והאיש משה ענו מכל האדם אשר על פני האדמה **חסר יו"ד שמעתי שהיה קשה בעיניו לכתו' על עצמו לשון ענוה ודלג הי"וד להראות לעולם שהיה רע בעיניו לשון ענוה לכותבו** א"ל הוא ית' למשה מה כתבת הלא חסרת יו"ד א' מכבודך חיך שתכתו' מאד להוסיף כבוד על כבודך ומפיק מדרש זה ממדרש אחר ששמעתי כי נחסרה היו"ד לפי שחסר יו"ד אחר מכבוד מלכות אל עולם ית' כשאמר המן הסלע הזה נוציא לכם מים ותלה הכבוד והיכולת על עצמו ועל אהרן והיה לו לומר נוציא לכם מים והמדרש ידרש וכפטיש יפוצץ סלע.

רבינו בחיי: והאיש משה ענו. מלת "ענו" בחסרון יו"ד והוא היה שלם במדת הענוה, אבל מפני שחסר אות יו"ד בכבוד הש"י בענין הצור שאמר: (במדבר כ, י) "המן הסלע הזה נוציא לכם מים", והיה לו לומר "יוציא" כלפי הש"י לפיכך חסר אותה הכתוב בכבודו, מדה כנגד מדה, כך שמעתי ונאה היא, אלא שהתיבה באה כמשפטה שלא בחסרות. ומה שהוסיף "מאד" כי הדרך הישרה שיבור לו האדם בכל שאר המדות הוא המצוע, **אבל במדה זו ראוי שיטה מן המצוע ושיתרחק אל הקצה האחרון**, ומזה אמרו רז"ל: (אבות ד, ד) "מאד מאד הוי שפל רוח", ומה שהוסיף: "אשר על פני האדמה", כדי שלא תבין כי אם בתחתונים, והבן זה, כי הוא כענין: (בראשית ו, ו) "וינחם ה' כי עשה את האדם בארץ", הוסיף "בארץ" לענין מכוון, ולא אמר "באדמה", בעבור כי הארץ מלה כוללת, אבל כשבא לומר "אמחה" פרט ואמר: (בראשית ו, ז) "מעל פני האדמה", ושם כתבתי במקומו, וזהו שכתוב: (תהילים קמה, יב) "להודיע לבני האדם גבורותיו", ויש לך להבין כנוי "גבורותיו" ו"מלכותו", וזה מבואר.

אור החיים: והאיש משה ענו. הודיע הכתוב זו כאן, לפי מה שכתבנו שדברו בפניו **נתן הכתוב טעם שהוצרך ה' לעשות כל האמור בענין**, מטעם כי האיש משה ענו מאד ולצד ענותו נמנע מהשיב להם התשובה המתחייבת לבא בענין כדי שידעו ההפרש שבין נבואת משה לשאר נביאים, ודקדק לומר מכל האדם אשר על פני האדמה, להחליט מניעת התשובה ממנו בענין כי אדם שבדעתו הוא למטה ח"ו מכל אשר על פני האדמה איך ישוער ח"ו שיאמר תשובה שיצא ממנה שהוא גדול מכל הנביאים, ולזה בא מאמר מה' והשיבם.

הכתב והקבלה: ענו מאד. לא מגופו כ"א מדעתו (ספרי) כי ישנם כמה סבות גשמיות הגורמים כניעה ושפלות לאדם, כגון חלישת כח הגוף מפני החלאים או ממזג רע וחלישות הרכבתו, או כשימצאוהו פגעים או ריש עד שהוא מצטרך לבריות, המעצבים את הרוח ומשברים את הלב ומכניעים אותו, וכל אלה לא היו במשה, **אבל מדעתו ורצונו התנהג בדרך ענוה, ואף שלא היה נעלם ממנו סגולותיו היקרות**, ידע שהוא אב לחכמים ולנביאים, בכל זה היו כל זולתם הפחותים ממנו נחשבים מאד בעיניו, העביר זכרון סגולותיו ומעלותיו הנפלאות מנגד עיני לבו והטה עיניו לטובת כל זולתו.

ונפש כל אחד מישראל היה יקר בעיניו יותר מנפש עצמו, **עד שבחר להמחות מספר החיים למען הציל נפשות ישראל**, וזה הפלא ופלא ומעלה שאין אחרי' עוד, ועל זה העיד הכתוב שלא היה כמהו במדת ענוה, ומזה יתבאר לנו מה שנקרא כאן בתואר איש, ובמקום אחר בתואר אדם, כמאמרם (במדרש קהלת) אדם אחד מאלף מצאתי, אדם זה משה שבא לאלף דור, כי מצד בריאת מזג טבעו היה נוטה לרע יותר מלטוב, והוא תאר אדם, **אמנם הוא זיכר וטיהר חלק חומריותו כ"כ עד שנתהפך בו לטבע שניה להיות נטיית חומריותו רק לטוב**, והוא תאר איש, (עמ"ש בבלק לא איש אל ויכזב בהבדל שבין אדם לאיש, ובר"פ וזאת הברכה משה איש האלהים).

"זוט עזבת"

א

"מפרי הארץ"

הלכה

אבן העזר

א' האם אשה שמתפרנסת יכולה לקחת מעשה ידיה לעצמה?

תשובה: אם אומרת איני ניזונית ואיני עושה. (עיין בסימן ע')

ב' האם יכולה לחזור בה מאמירה זו?

תשובה: מחלוקת. (עיין רמ"א בסימן ע')

חושן משפט

א' הזיק לשני חפץ ורוצה לשלם ותובע הניזק שילך לתקן לו על מי מוטל התיקון?

תשובה: על הניזק. (עיין בסימן שע"ח)

ב' גוי שטעה והביא לו יותר האם מותר לקחת?

תשובה: מותר. (עיין בסימן שמ"ח)

אורזו זויים

א' האם אומרים תחנון באיסרו חג שבועות?

תשובה: אין אומרים כיון שזה יום טבוח כשחל בשבת. (עיין בסימן תצ"ד)

ב' האם אומרים תחנון בימי התשלומין של שבועות?

תשובה: יש נוהגים שלא לומר כיון שזה ימי תשלומין לקרבן. (עיין בסימן קל"א)

יורה דעה

א' האם מותר ליצר בובה?

תשובה: אסור. (עיין בסימן קמ"א)

ב' האם מותר לקנות בובה?

תשובה: מותר ואם יוצר ע"י יהודי לא יקנה משום לפ"ע. (עיין בסימן קמ"א)

והמן כזרע גד

נועם אלימלך: כה תאמר לבית יעקב, דהיינו הצדיקים שעדיין אינם במדרגה עליהם לתקן השכינה הנקרא כה: ותגיד לבני ישראל, דהיינו הצדיקים האמתים אשר בשם ישראל יכונה עליהם חובה לעשות עבודה יתירה וכבדה שקשה כגידין: וזהו והמן כזרע גד (במדבר יא, ז), דהנה על ידי המן שנתן להם השם יתברך היו באים להזדככות גדול ולמדרגות גדולות: רמז גד כנ"ל ותגיד לבני ישראל. ויקראו שמו מן (שמות טז, לא), רצה לומר מיין נוקבין שהיו מעלין מיין נוקבין על ידי המן.

ואמר השם יתברך אתם ראיתם אשר עשיתי במצרים, דהיינו שהתחלתם ממדרגה למדרגה. דהנה כתיב (דברים י, יב) מה ה' אלהיך שואל מעמך, ודרשו רז"ל (מנחות מג ב) אל תיקרי מה אלא מאה שחייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום. יש לומר הפירוש כך, דהנה מ"ה רמז לעולמות העליונים שם של מ"ה, ואמרו חז"ל שלא יתחיל לעלות מיד למדרגה עליונה לשאוף יראה מעולמות עליונים כי אם מתתא לעילא, דהיינו שיתחיל ממדרגה תחתונה לראות רוממות אל ממאה ברכות,

כי מכל ברכה יש לראות רוממות אל עד שיעלה אחר כך למדרגה עליונה. וזהו אל תיקרי מה אלא מאה דחייב אדם לברך מאה ברכות כו' כנ"ל מתתא לעילא: וזהו אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים, רצה לומר שהתחלתם לראות רוממות אל ממדרגה תחתונה דהיינו ממה שעשיתי למצרים: ואשא אתכם על כנפי נשרים, פירוש עבור זה זכיתם לשאת אתכם על כנפי נשרים מלשון פירות הנושרים, דהיינו עולמות שהם נשורים מכל מגע חיצונים ופגם חס וחלילה

"מפרי הארץ"

סיבון ב' – ב"א

בעניין: דין איך לנהוג בקדושת התפילין \ דין הנושא משאוי איך ינהג בתפילין

מחובר מצד אחד לתיק הטלית צד הב' אין ניקרא כליין ומועיל אם הפכן.

ו: ספסלים שהם תיבה שיושבים עליה האם מותר וראוי לישב כשיש תפילין בתוכם כשיש חלל טפח וכשאינן, ומ"ה כשקבוע לרצפה בברגים?

תשובה: כשיש טפח מותר ובעל נפש יחמיר וכשאין טפח מחלוקת, קבוע בברגים מותר.

ז: מי שנגע במקום הטנופת האם מותר ליגע ברצועות ובתפילין, ומ"ה ניעור משנתו שאולי נגע?

תשובה: אסור ליגע ובספק יאחוז ברצועה ויסירם.

ח: האם מותר לאכול בתפילין – אכילת קבע, אכילת עראי, מה נקרא אכילת עראי, והאם כשחוזר ומניח צריך לברך?

תשובה: קבע אסור עראי גם אם כביצה מותר וכהיום כשמניחים רק בשעת התפילה צריך עיון וכשחוזר ומניח למחבר מברך ולרמ"א צ"ע.

ט: האם מותר לחבוש ב' כיפות כשתפילין על ראשו, והאם מותר ללבוש כובע, ומ"ה כשהכובע גדול והתפילין נדחקות עי"ז?

תשובה: אם הוא דרך מלבוש מותר אפילו שמונח על התפילין אבל אם התפילין נדחקות אסור והב"ח מיקל.

י: האם מותר להרים ארגז קטן או גדול כשתפילין מונחות בזרועו?

תשובה: אם נושא משוי במקום התפילין רק עד משא ד' קבין מותר.

א: תליית תפילין – בבתים והרצועות תלויות, ברצועות והבית תלוי, הנ"ל בקביעות ובאקראי, בכיסן, בתוך ארון והארון קבוע בכותל בלי מעמיד מלמטה, ומ"ה לצורך ההנחה?

תשובה: בבתים והרצועות תלויות אסור אפילו באקראי, ברצועות והבית תלוי אסור ובאקראי מותר, בכיסן בתוך ארון והארון קבוע בכותל בלי מעמיד מלמטה מותר, ומ"ה לצורך ההנחה מותר.

ב: מ"ה בכל הנ"ל בס"ת?

תשובה: אסור.

ג: ספרי קדש האם דינם כתפילין או כס"ת, ומ"ה לתלותם בשלשלת הקבועה בהם, ומ"ה לכתוב פסוק בנייר ולתלותו על הקיר?

תשובה: דינם כתפילין ולתלותם בשרשרת אסור לכתוב פסוק ולתלותו מותר.

ד: נפל ס"ת או תפילין מידו – מה יעשה כשנפל בנרתיקן או בלא נרתיקן?

תשובה: ס"ת יתענה אפילו בנרתיקם ובתפילין יתענה אפילו בלא נרתיקם ובנרתיקם יתן פרוטה לצדקה.

ה: האם נחשב ב' כיסויים – פירש טלית על הכלי ואינו מכסה מלמטה, רגיל ליתן תיק התפילין והטלית בתוך תיק אחר, לכסות תיק התפילין בטלית עצמה, תיק התפילין מחובר מצד אחד לתיק הטלית?

תשובה: פירש טלית על הכלי ואינו מכסה מלמטה מותר, רגיל ליתן תיק התפילין והטלית בתוך תיק אחר צריך עוד כיסוי, לכסות תיק התפילין בטלית עצמה מותר, תיק התפילין

"מפרי הארץ"

"מבלית הוועד"

מהרב יצחק הילדסהיימר שליט"א

ברכה ראשונה על המן על דבר שלא גדל בקרקע

גמ' בברכות מ"ח: משה תיקן להם לישראל ברכת הזן בשעה שירד להם המן.

ברכת המזון היא מאוריתא כמבואר שם בגמ' ת"ר מניין לברכת המזון מהתורה שנא' ואכלת ושבעת וברכת.

אבל בברכה שלפני המזון מברי סופרים כמבואר בשו"ע סימן רט' סעיף ג' כותב השדה חמד חלק ג' עמ' 280 שעל המן לא ברכו ברכה שלפניו שהיא רק מדרבנן.

אבל מביא שם מהחיד"א שברכת המוציא שלפני האכילה מדאורייתא.

וכך גם שיטת המורדכי בברכות סימן קפ"ה ושיטת האגודה סימן קפ"ח בשם המהר"ם שברכת המוציא מדאורייתא וכך מובא בטור אור"ח סימן קס"ז בשם הרמב"ם.

בנשמת אדם כלל קנ"ב אות א' ג"כ מבואר שברכו על המן לפניו וצ"ב הרי קימ"ל שברכה שלפניה היא רק מדרבנן ואפ"ל שלשון הגמ' משה תיקן להם לישראל ברכת הזן בשעה שירד המן והרי המן ירד עוד לפני קבלת התורה ועוד לא יתחייבו בואכלת ושבעת וברכת.

ומבאר החזו"א אור"ח סימן כ"ח ח' צ"ל שמשם תיקן רק מתי שנא' בסיני.

אבל בצל"ח מבואר שתקנת משה היתה מעצמו ולפ"ז שק"ו שגם לפני תיקן להם משה לברך כמבואר מהגמ' שם שכשהוא שבע מברך ק"ו כשהוא רעב.

ויש לעיין מהו נוסח הברכה שברכו על המן והוא נפקא מינה גם לעתיד לבוא כמבואר בחגיגה י"ב : שלעתיד לבוא יאכלו מן.

השדה חמד שם מביא שברכו בורא מיני מזונות שכתוב טעמו כצפיהית בדבש אבל יש אומרים שכיון שקבעו עליו סעודה ברכו עליו המוציא רק נחלקו שם אם המוציא לחם מין הארץ או מין השמים.

הח"י אדם כלל נא' סעיף יז' פוסק שהחמשת מיני דגן שגדל בעציץ שאינו נקוב ועשה ממנו פת אינו מברך המוציא לחם מין הארץ דאינו ניקרא ארץ אלא מברך בורא מיני מזונות.

אבל הרש"ש פסחים ל"ו: מביא מהירושלמי שכל שאחריו ג' ברכות אומר לפניו המוציא.

עוד דן שם הח"י אדם לגבי ירקות שגדלו בעציץ שאינו נקוב שאינו יכול לברך בורא פרי האדמה שהאדמה ניקראת כל זמן שמחוברת לארץ.

אבל במהר"ל בנתיב העבודה פרק ט"ז כותב שהאדמה תלושה נקראת אדמה אבל ארץ אינה נקראת ולפ"ז כותב האגלי טל במלאכת דש אות ח' שהגדל בעציץ שאינו נקוב המוציא לחם מין הארץ א"א לברך שלא ניקרא ארץ אבל בורא פרי האדמה אפשר לברך.

עוד אפשר לחלק בין ירקות ללחם שבורא פרי האדמה הוי שם תואר ולא דוקא על אותו הפרי ולכן אע"פ שפרי זה גדל בעציץ שאינו נקוב הברכה על המין משאי"כ המוציא לחם הוי על שם פעולת ההוצאה.

[מובא בשם הגאון רבי דב לנדאו ששמע מהחזו"א שמברכים בורא פרי האדמה וביאר כאחד משני הטעמים הנ"ל].

ונידון זה הוי נפקא מינה גם אם אפשר לסכך בירק שגדל בעציץ שאינו נקוב דבעינן גידולו מין הארץ יעוין שם באגלי טל וכן נפקא מינה לגבי חיוב חלה שכתוב באכלכם מלחם הארץ וכן יש לדון בתולעים שגדלו מהפוש הפרי שאסורים באכילה שכתוב בכל השרץ השורץ על הארץ האם נאסר כשגדל בעציץ שאינו נקוב.

אבל לגבי מלאכת דש מבואר באגלי טל שם שחייב שתלוי בגידולי קרקע אבל עציץ שאינו נקוב נחשב קרקע.

אבל לגבי גידולי מים מבואר בפוסקים שא"א לברך בורא פרי האדמה אע"פ שלענין זורע בשבת חייב כמבואר בפסחים ס"ז אבל אינו דומה לגידולי קרקע והוה נפקא מינה לגבי נבטים.